

Učni načrt

UMETNOST GOVORA

Umetniška gimnazija, dramsko-gledališka smer

Obvezni strokovni predmet (280 ur)

UČNI NAČRT

UMETNOST GOVORA

Gimnazija; umetniška gimnazija, dramsko-gledališka smer

Obvezni strokovni predmet (280 ur)

Predmetna komisija:

Marjan Bevk, Gimnazija Nova Gorica, predsednik

Natalija Arčon, Gimnazija Nova Gorica, članica

Avtorica: Nataša Konc Lorenzutti, Gimnazija Nova Gorica

Recenzentki:

dr. **Katarina Podbevšek**, Univerza v Ljubljani, Akademija za gledališče, radio, film in televizijo

mag. **Alida Bevk**, Univerza v Ljubljani, Akademija za gledališče, radio, film in televizijo

Izdala: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo

Za ministrstvo: dr. Igor Lukšič

Za zavod: mag. Gregor Mohorčič

Uredila: Lektor'ca

Jezikovni pregled: Lektor'ca

Ljubljana, 2010

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

37.091.214:792.028.3(0.034.2)
37.091.214:808.5(0.034.2)

KONC Lorenzutti, Nataša

Učni načrt. Umetnost govora [Elektronski vir] : gimnazija, umetniška gimnazija, dramsko-gledališka smer : obvezni strokovni predmet (280 ur) / avtorica Nataša Konc Lorenzutti. - El. knjiga. - Ljubljana : Ministrstvo za šolstvo in šport : Zavod RS za šolstvo, 2010

Način dostopa (URL): http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2010/programi/gimnazija/umet_gim/UN_Umetnost_govora.pdf

ISBN 978-961-234-891-5 (Zavod RS za šolstvo)

250771200

Sprejeto na 128. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje 17. 12. 2009.

KAZALO

1 OPREDELITEV PREDMETA	4
2 SPLOŠNI CILJI IN KOMPETENCE	5
3 CILJI IN VSEBINE	7
3.1 Cilji.....	7
3.1.1 Opazovanje, poslušanje	7
3.1.2 Izvajanje.....	8
3.1.3 Ustvarjanje	8
3.2 Vsebine.....	9
4 PRIČAKOVANI REZULTATI	12
4.1 Vsebinska znanja	12
4.2 Procesna znanja	12
5 MEDPREDMETNE POVEZAVE	14
6 DIDAKTIČNA PRIPOROČILA	16
6.1 Splošna priporočila.....	16
6.2 Organizacija učnega procesa	16
6.3 Preverjanje in ocenjevanje.....	17
6.4 Predlagana literatura za učitelja.....	17

1 OPREDELITEV PREDMETA

Govor je osnovno sredstvo sporazumevanja med ljudmi. Otrok se nauči govoriti, ne da bi se zavestno učil, ker je sporazumevanje človekova naravna potreba. Spontanega, neposrednega izražanja torej ne poučujemo. Za ustvarjalen, kultiviran govor, s katerim želimo posredovati svoj izraz, svojo poetiko občinstvu, pa je potrebno urjenje. Umetnost govora je predmet, pri katerem dijaki¹ pridobivajo znanje o veščini javnega govorjenja in nastopanja ter iščejo mejo, na kateri se veščina »pretvarja« v umetnost. Predmet vključuje tako vzgojo za kulturo govora, ki je širši pojem, kot učenje govornih veščin, ki so zaželeni v vseh poklicih. Predmet ponuja dijakom možnost osnovne izobrazbe na področju javnega govorjenja in nastopanja. Z dobrim pedagoškim pristopom se dijakom ponuja možnost, da spekter svojih govornih zmožnosti ne ožijo na privajene govorne vzorce. Predmet vsebuje teorijo in ustvarjalno delo.

Dijaki spoznajo zgodovino retorike, antične kraljice umetnosti, in osnove sodobnih govornih vrst, h katerim spada tudi umetniški govor – interpretacija umetnostnih besedil. Dijaki pri tem predmetu odpravljajo že privzete bralne in govorne klišeje, pridobljene v osnovni šoli. Predmet vključuje tudi poglavja iz slovenske zborne izreke, kar je temelj za delo z umetnostnimi besedili. Predmet vzgaja za strpno poslušanje, kritično odzivanje, občutek za pravo mero, ustvarjalno samozavest, odnos do občinstva ter odgovornost do resnice. Vzgaja kritično gledališko občinstvo, razvija govorni posluš, širi govorne in glasovne razsežnosti, tako s pomočjo tehnik kot tudi intuicije posameznika. Povezuje se s skoraj vsemi drugimi predmeti, predvsem pa s slovenščino, saj literarnoteoretično in jezikovno interpretacijo besedil, obravnavanih pri slovenščini, dopolnjuje z možnostjo lastne govorne interpretacije, kar pogloblja odnos posameznega dijaka do teh besedil in ostri estetski čut.

Predmet umetnost govora se poučuje v vseh štirih letnikih umetniške gimnazije dramsko-gledališke smeri. V prvem in drugem letniku po eno uro, v tretjem in četrtem letniku pa po tri ure na teden.

¹ V tem učnem načrtu izraz *dijak* velja enakovredno za *dijaka* in *dijakinjo*. Enako velja izraz *učitelj* enakovredno za *učitelje* in *učiteljice*.

2 SPLOŠNI CILJI IN KOMPETENCE

Predmet umetnost govora omogoča razvijanje osebne, narodne in državljanske identitete ter ključnih zmožnosti vseživljenjskega učenja – omogoča estetsko doživljanje jezika skozi izkušnjo vsakdanjega in umetniškega govora, kulturno in medkulturno zmožnost, učenje učenja, ustvarjalnost, kritičnost, digitalno pismenost, samostojnost, lahko pa tudi podjetnost.

Dijaki se sporazumevajo v slovenščini, pri tem:

- se zavedajo pomena kulture govora,
- razvijajo govorni posluš,
- vzpostavljajo dejaven odnos do kultiviranja lastnega govora,
- razvijajo estetski čut za jezik in govor,
- se zanimajo za različne oblike javnega govorjenja in nastopanja,
- se zavedajo pomembnosti govora v družbenem življenju,
- se oblikujejo v dejavne in kritične poslušalce,
- spoznavajo različne retorične vrste,
- se zavedajo pomena zdravega in kulturnega govornega okolja,
- razlikujejo med vsakdanjim in javnim govorom,
- povezujejo umetniški govor z drugimi umetnostmi, predmeti, področji,
- spoznavajo slovensko pravorečje in ločijo zborna izreka od drugih socialnih zvrsti slovenskega jezika,
- razvijanje govorno ustvarjalnost in izvorno poetičnost,
- širijo besedni zaklad,
- zavedajo se pomena ustvarjalnega govora v vsakdanjih situacijah,
- se zavedajo odgovornosti do občinstva,
- se zavedajo odgovornosti, kadar so sami v vlogi občinstva.

Dijaki razvijajo medkulturno zmožnost, pri tem:

- se zavedajo, da tudi sporazumevanje v tujih jezikih zahteva kulturno in estetsko zavest,
- ob izmišljenih jezikih spoznavajo, kako pomembna je zvočnost govora in koliko vsebine lahko izrazi,
- spoštujejo mnenje drugih, pogovarjajo se strpno, svoje mnenje znajo utemeljiti,

- razlikujejo med prepričevanjem in manipulacijo,
- analizirajo javne govorce in prepoznavajo morebitno manipulativnost,
- ko sami pripravljajo govor, upoštevajo načela enakopravnega odnosa do občinstva,
- umetnostna besedila kritično razčlenjujejo, jih umestijo v časovni in kulturni kontekst ter jih govorno interpretirajo,
- se zavedajo pomena nebesednega sporazumevanja.

Dijaki razumejo pomen ritma in metruma v interpretaciji poezije, pri tem:

- se zavedajo nevarnosti skandiranja pri interpretaciji poezije,
- znajo logično razčleniti besedilo na misli in poiskati poudarke,
- se zavedajo, da niso vse besede enako pomembne,
- znajo ustvarjati govorni ritem,
- se zavedajo nujnosti nekaterih slogovnih naglasov v metrično urejenem verzu.

Dijaki razvijajo digitalno pismenost, pri tem:

- pri iskanju gradiv si pomagajo z informacijsko-komunikacijsko tehnologijo.

Dijaki razvijajo učenje učenja, pri tem:

- razvijajo jezikovno in govorno zmožnost z ustvarjanjem lastnih literarnih besedil, ki jih govorno interpretirajo,
- analizirajo svoje nastope in nastope sošolcev,
- zavedajo se pomena prave mere spontanih čustvenih odzivov pri govornem nastopu,
- pridobivajo delovne navade.

Dijaki razvijajo socialni čut, pri tem:

- se zavedajo pomena enakopravnega odnosa pri skupinskem delu.

Dijaki se razvijejo v samostojne govorce, pri tem:

- znajo samostojno pripraviti govorni nastop tudi zunaj šole.

Dijaki razvijejo visoko kulturno in estetsko zavest na različnih področjih življenja.

3 CILJI IN VSEBINE

Učni načrt navaja delitev znanj na splošna in *posebna znanja*. Splošna znanja (SZ) so opredeljena kot znanja, potrebna za splošno izobrazbo in so namenjena vsem dijakom, zato jih mora učitelj obvezno obravnavati. Posebna znanja (PZ) opredeljujejo dodatna ali poglobljena znanja, ki jih učitelj obravnava glede na zmožnosti in interese dijakov ter glede na strokovne zahteve gimnazijskega programa. V poglavju *Cilji in vsebine* so:

- splošna znanja zapisana v pokončnem tisku,
- *posebna znanja pa v poševnem tisku.*

3.1 CILJI

3.1.1 Opazovanje, poslušanje

Dijaki:

- prepoznajo različne retorične vrste,
- ločijo med različnimi zvrstmi umetniškega govora,
- razumejo pomen zvočnosti govora,
- razlikujejo med glasnim branjem, govorjenjem na pamet in prostim govorjenjem,
- razlikujejo med socialnimi zvrstmi jezika,
- razumejo pomen izražanja v zborni slovenščini,
- analizirajo javne govorce: politike, znanstvenike, umetnike,
- analizirajo učiteljev govor, svoj govor in govor sošolcev,
- kritično poslušajo, znajo izražati mnenje o poslušanem,
- razumejo osnovno retorično načelo o razliki med prepričevanjem in manipulacijo,
- opazujejo in analizirajo slušne prvine govora: melodijo, jakost, register, hitrost, intonacijo, ritem, barvo,
- raziskujejo vidne prvine govora: kretnje, mimiko, držo telesa,
- raziskujejo stavčno fonetiko,
- prepoznajo moteče govorne vzorce,
- spoznavajo zakonitosti treme in strahu pred izpostavitvijo,
- spoznajo razliko med afektivnim in poetičnim v govoru,
- spoznajo različne govorne improvizacije,
- se razvijajo kot občinstvo, v spoštljivem odnosu do govorca.

3.1.2 Izvajanje

Dijaki:

- se preizkusijo v raznovrstnih odrskih izpostavitvah in govornih situacijah,
- izberejo pravo socialno zvrst za določeno govorno situacijo,
- znajo se izražati v zborni slovenščini,
- znajo označevati besede s pravorečnimi znamenji,
- razvijejo tehniko diha, glasu in izgovarjave,
- razvijajo govorni posluh,
- zavestno izbirajo primerno hitrost, jakost, register, melodijo, ritem govora,
- z vidika logike izbirajo ustrezno intonacijo glede na ločila in glede na pomen govorjenega,
- s pomočjo naravnega, vsakdanjega govora, iščejo logične poudarke v danih besedilih,
- odpravljajo lastne moteče govorne vzorce, mašila, odvečne kretnje,
- nastopajo pred razredom,
- obvladujejo prostor,
- *nastopajo v javnosti,*
- kritično vrednotijo svoje nastopanje in nastopanje drugih,
- soočajo se s tremo in se jo učijo obvladati,
- pretvarjajo pisno podobo v govorno,
- naučijo se obvladati afektivno, spontano v govoru, do prave mere,
- razvijajo spoštljiv odnos do občinstva,
- *se preizkusijo v različnih govornih improvizacijah.*

3.1.3 Ustvarjanje

Dijaki:

- *ustvarjajo svojo literaturo, ki jo pretvarjajo v govor,*
- ustvarjajo izvirno poetičnost v govoru,
- razčlenjujejo umetnostna besedila z vidika logike misli,
- interpretirajo umetnostna besedila; prozo in poezijo,
- ustvarjajo govorne improvizacije z izmišljenimi zlogi,
- *se preizkušajo v igralskih improvizacijah.*

3.2 VSEBINE

PREDLAGANI TEMATSKI SKLOPI	VSEBINSKA OPREDELITEV TEMATSKIH SKLOPOV
Prosto pripovedovanje	<ul style="list-style-type: none"> • pripovedovanje ljudske basni v domačem narečju, • pripovedovanje ljudske pravljice, prvi poskus zborne izreke;
Pravorečje	<ul style="list-style-type: none"> • razdelitev glasov slovenskega knjižnega jezika, • predvidljivost dolgega širokega e-ja in o-ja, • predvidljivost kratko naglašanih samoglasnikov, • samoglasniške premene pri kratko naglašanih e-jih in o-jih, • predvidljivost polglasnika, • nenaglašene besede in najpogostejše napake pri poudarjanju, • besede z več naglasi in druge tvorjenke, • naglasni tipi, • premični naglas pri deležnikih na -l, • naglaševanje deležnikov na -n, • premični naglasi, • sintagmatika fonemov, • izgovor črke l, • variante fonema v in izgovor predloga v;
Stavčna fonetika	<ul style="list-style-type: none"> • poudarek, • intonacija, • register, • hitrost, • glasnost, • barva, • premori, • melodija, • ritem;

Socialne zvrsti	<ul style="list-style-type: none"> • pomen izbire ustrezne socialne zvrsti;
Tehnika diha in glasu	<ul style="list-style-type: none"> • pljuča in prepona, • prsni (pektoralni) in trebušni (abdominalni) dih, • glasilke, • šolanje in nega glasu, • higiena govora, • vaje;
Izgovarjava	<ul style="list-style-type: none"> • pomen čiste izgovarjave (artikulacije), • govorne napake, • govorne razvade, • mašila, • praktične vaje;
Trema	<ul style="list-style-type: none"> • strah pred izpostavitvijo, • vzroki, posledice, • obvladovanje treme;
Retorika	<ul style="list-style-type: none"> • osnovna načela in definicije, • antične govorne vrste, • sodobne govorne vrste, • priprava govora, konvencionalna shema, • razlika med pisno in govorno podobo jezika (prednosti in pomanjkljivosti), • razmerje med govorcem in poslušalcem, • značilne retorične figure, • razlika med afektivnim in poetičnim v govoru, • nastop;
Govorniška etika	<ul style="list-style-type: none"> • antično načelo o poštenju govorca (Nemo orator nisi vir bonus), • aktualnost govorniške etike v sodobnem času;
Umetniška beseda	<ul style="list-style-type: none"> • terminološke zadrege, • proza, poezija, • recitacija ali deklamacija;

Pisna podoba, govorna podoba	<ul style="list-style-type: none"> • pretvarjanje pisne podobe v govorno.
Bralna vaja	<ul style="list-style-type: none"> • pravorečno urejanje besedila, • čista izgovarjava, • členitev besedila na misli, • uzvočenje pisnega jezika, • igranje vlog »za mizo«;
Prostor	<ul style="list-style-type: none"> • obvladovanje prostora, • mesto izpostavitve, • oder, • svetloba;
Nastop	<ul style="list-style-type: none"> • zakonitosti izpostavitve, • obvladovanje treme, • rekviziti, • odnos do napak, • obleka, zunanja urejenost, primernost;
Občinstvo	<ul style="list-style-type: none"> • spoštljiv odnos, • odgovornost;
<i>Interpretacija avtorskega besedila</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>govorna interpretacija umetnostnega besedila, ki ga je dijak ustvaril sam.</i>

4 PRIČAKOVANI REZULTATI

Pričakovani rezultati izhajajo iz zapisanih ciljev, vsebin in kompetenc. Za doseganje teh ciljev je odgovoren učitelj z izvedbo pouka in motiviranjem dijakov, pa tudi dijaki s svojim odnosom do dela. Pričakovani dosežki so zapisani splošno, kar pomeni, da jih bodo dijaki dosegali v različnem obsegu in na različnih taksonomskih stopnjah.

4.1 VSEBINSKA ZNANJA

Dijak:

- prosto pripoveduje pravljice in zgodbe, na podlagi dobre priprave,
- obvlada osnovna pravorečna pravila,
- uporablja pravorečna znamenja,
- s pomočjo naravnega govora najde logične poudarke v danem besedilu,
- izkoristi svoj glasovni razpon,
- ima čisto izgovarjavo,
- izbere ustrezno socialno zvrst govora za dano situacijo,
- obvladuje tremo,
- pozna osnovne zakonitosti javnega govorjenja in nastopanja,
- pozna načela govorniške etike,
- pripravi govorno interpretacijo umetnostnega besedila za nastop,
- pretvori pisno podobo v govorno,
- obvlada odrski prostor,
- ima odgovoren in spoštljiv odnos do občinstva.

4.2 PROCESNA ZNANJA

Dijak:

- razvija sposobnost abstraktnega mišljenja,
- uresničuje izvirne zamisli pri govorni interpretaciji, sam ali skupaj z drugimi,
- daje pobude, organizira ustvarjalne projekte,
- kritično analizira svoj ali sošolčev govorni nastop,
- išče literaturo; črpa zamisli iz filmov, oddaj, predstav, koncertov,
- teži k raziskovanju svoje ustvarjalne zmožnosti,

- uporablja pridobljeno znanje v vsakdanjem življenju,
- postavlja vprašanja, išče različne odgovore,
- išče ustvarjalne izzive.

5 MEDPREDMETNE POVEZAVE

Predmet umetnost govora se smiselno prepleta z **vsemi predmeti**, saj večšina govorjenja in nastopanja pomaga dijaku, da lažje govorno uresničuje svoje ideje ter pokaže znanje. Predvsem pa se povezuje s predmeti, navedenimi v nadaljevanju.

Dramsko-gledališka delavnica:

Obvladanje osnovnih zakonitosti odrskega govora je nujno za učinkovito ustvarjanje vloge v gledališki uprizoritvi.

Slovenščina:

Vsebine se povezujejo tako z jezikovnim kot književnim poukom pri predmetu slovenščina, npr. pravorečje, socialne zvrsti jezika, govorjeno in zapisano besedilo, besedilne vrste, govorna interpretacija umetnostnega besedila ipd. Umetnostna besedila pri književnem pouku so lahko izhodišče za govorno upodobitev pri predmetu umetnost govora.

Zgodovina in teorija drame in gledališča:

Obravnavane drame se lahko razišče tudi z vidika govora (arhaičen govor, izbira socialne zvrsti; verz; jezik klasične ali sodobne drame in iz njega izhajajoč govor).

Umetnost giba:

Iskanje povezave med gibom in glasom v obe smeri: gib z zvokom ali zvok z gibom. Možni so skupni projekti, recimo gibalna uprizoritev dramskega dialoga z dvema igralcema – plesalcema.

Film in video:

Pri obravnavi slovenskega filma iz različnih obdobij dijak lahko opazuje razvoj govora: od brezhibno zborne slovenščine pri prvih slovenskih filmih do pogovorne, celo narečne zvrsti (tudi elementov slenga ali žargona) pri sodobnem slovenskem filmu.

Inštrument z osnovami teorije glasbe:

Ker je govor tudi zvok, je za šolanje odrskega govora zelo pomembno razvijanje glasbenega posluha. Ustvarjanje melodije govora je zelo podobno glasbenemu ustvarjanju.

Improdelavnica:

Tudi pri odrskih improvizacijah je pomembna tehnika govora ter obvladanje prostega govorjenja brez mašil in nepotrebnih kretenj.

Likovna delavnica:

Možne so zanimive povezave, recimo: poezijo, ki jo obravnavajo pri slovenščini, lahko dijaki upodobijo tako likovno kot tudi govorno.

Biologija:

Razlaga nastanka glasu je pomembna za govor, pa tudi razvoj čutil, sluha, dihal in dihalne poti ter delovanja glasilk.

Predmet se lahko poveže tudi z drugimi predmeti (športna vzgoja, psihologija, filozofija, sociologija ipd.)

6 DIDAKTIČNA PRIPOROČILA

6.1 SPLOŠNA PRIPOROČILA

Predmet umetnost govora odpira možnosti vseživljenjskega učenja. Učenje bo uspešno, če bo celostno, dejavno in ustvarjalno. Učiteljev pristop mora biti individualen. Spodbujanje sklepanja od posameznega k splošnemu ter od splošnega k posameznemu se neprestano dopolnjujeta. Pouk razvija tako kognitivne kot konativne sposobnosti, ima visoke učne in vzgojne cilje.

Učni načrt nakazuje zaporedja tematskih sklopov, vendar se ta prepletajo. Učitelj avtonomno oblikuje učne ure; glede na zanimanje skupine ali problematiko v skupini lahko zaporedje vsebin tudi spreminja. Učitelj svobodno izbira metode in oblike poučevanja. Besedila za govorno obdelavo učitelj samostojno izbira; priporočamo sodelovanje z drugimi učitelji na oddelku, tako da se delo povezuje; da dijak ustvarja na podlagi istega besedila pri več predmetih, z različnih vidikov, npr. jezikovnega, govornega, igralskega, gibalnega, glasbenega.

Predvsem pa so pomembni trije vzgojni elementi: poslušanje (opazovanje), izvajanje in ustvarjanje. Bolj motivirane in nadarjene dijake je treba še bolj vključevati v medpredmetne projekte. Neobvezno za vse dijake je predvsem nastopanje v javnosti. Vsi dijaki morajo nastopiti pred razredom, javno nastopanje pa ni obvezno za vse.

6.2 ORGANIZACIJA UČNEGA PROCESA

Teoretična predavanja imajo vsi dijaki skupaj, pri praktičnem delu pa se delijo na skupine. Zahtevnejše vaje delajo v dvojicah ali posamezno. Pomembno je, da učitelj uspe ustvariti dobro delovno vzdušje tudi pri delu s posameznikom. V prvem in drugem letniku se v organizaciji pouka pojavlja problem velikih skupin, ker je predmetu dodeljena samo en ura na teden. Ko dijaki posamezno nastopajo, pripovedujejo, berejo, morajo drugi aktivno poslušati. V tretjem in četrtem letniku naj se urnik vedno sestavi tako, da ima učitelj na razpolago tri ure pouka skupaj. Tako se lahko razred razdeli na skupine.

6.3 PREVERJANJE IN OCENJEVANJE

Pri teoretičnih vsebinah se znanje ocenjuje s pisnim preverjanjem, seminarskimi nalogami in ustnim spraševanjem. Pri ocenjevanju nastopov pa je zelo pomembno, da učitelj razlikuje med nadarjenostjo in delavnostjo. Ocenjuje se napredek. Učitelj si mora zapomniti predvsem, na kakšni stopnji je dijak začel, kakšen odnos do dela je pokazal, koliko truda in izvirnosti je v delo vložil in kako je napredoval. Rezultate je nemogoče primerjati med seboj.

6.4 PREDLAGANA LITERATURA ZA UČITELJA

Antončič, Emica, Šeruga Prek, Cvetka: Slovenska zborna izreka. Maribor: Aristej, 2004.

Podbevšek, Katarina: Govorna interpretacija umetnostnih besedil v pedagoški in umetniški praksi. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije, 2006.

Škarić, Ivo: V iskanju izgubljenega govora. Ljubljana: Pravljično gledališče, 1996.

Slovenski pravopis. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2001.

Kolokvij o umetniškem govoru II, zbornik. Ljubljana: AGRFT, 2006.